

**Світлана Чуніхіна
Інна Імшенецька
Любов Базь**

**ОЦІНКА МІСЬКИМ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ
ПОТОЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
І ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ**

**Інформаційний бюлетень
(липень 2024 року)**

**Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Асоціація політичних психологів України**

Світлана Чуніхіна, Інна Імшенецька, Любов Базь

**ОЦІНКА МІСЬКИМ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ
ПОТОЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
І ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ**

**Інформаційний бюлетень
(липень 2024 року)**

Київ 2024

УДК 316.6:316.613(035)

Ч 91

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
протокол № 12/24 від 28 листопада 2024 року

Рецензенти:

В. О. Васютинський, доктор психологічних наук, професор;

О. О. Сердюк, кандидат соціологічних наук, доцент

Ч 91 **Чуніхіна С., Імшенецька І., Базь Л.**

Оцінка міським населенням України поточної соціально-економічної та політичної ситуації [Електронний ресурс] : інформаційний бюлетень (липень 2024 р.) / Світлана Чуніхіна, Інна Імшенецька, Любов Базь ; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Асоціація політичних психологів України. – Кропивницький : Імекс -ЛТД, 2024. – 32 с.

ISBN 978-966-189-731-0

Бюлетень підготовлено за даними опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України на основі онлайн-панелі Kantar у липні 2024 року серед мешканців міст з населенням 50000 і більше. Представлено дані щодо оцінки міським населенням ситуації в країні, сприймання ним чинників і можливостей впливу на розвиток цієї ситуації, рівня соціальної напруженості і протестних настроїв у розрізі регіональних та соціально-демографічних особливостей.

Для науковців, працівників ЗМІ, представників громадськості.

Адреса: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15; тел. (044) 425-24-08;
факс (044) 425-45-56; e-mail: info@ispp.org.ua; <https://ispp.org.ua>

*У разі використання матеріалів дослідження посилання на організацію,
що його провели, обов'язкове*

© Інститут соціальної та політичної психології
НАПН України, 2024

© Асоціація політичних психологів України, 2024

ЗМІСТ

Методологія	4
Оцінка громадянами ситуації в країні	6
Сприймання чинників і можливостей впливу на розвиток ситуації в країні.....	11
Рівень соціальної напруженості і протестні настрої в суспільстві	17
Висновки	21
Додаток: Дані опитування в табличному вигляді	25

МЕТОДОЛОГІЯ

Опитування громадян, результати якого подаються нижче, проведено на основі онлайн-панелі Kantar у липні 2024 року. Опитано 1000 респондентів віком від 18 до 55 років у містах з населенням 50 тисяч мешканців і більше у всіх регіонах України за винятком тимчасово окупованих територій.

Основні соціально-демографічні характеристики вибіркової сукупності

за віком:

18–29 років – 24,8%;

30–40 років – 36,0%;

41–55 років – 39,2%;

за статтю:

чоловіки – 51,8%;

жінки – 48,2%;

за рівнем освіти:

початкова/ неповна середня освіта – 1,4%;

повна середня освіта – 6,1%;

середня спеціальна освіта – 21,6%;

неповна вища (два і більше курсів ЗВО, але немає диплома) – 7,1%;

базова (диплом бакалавра) або повна вища – 63,7%;

за національною належністю:

українці – 95,2%;

росіяни – 2,2 %;

особи інших національностей – 2,6%;

за типом населеного пункту:

більше ніж 500 тисяч населення – 33,0%;

від 50 до 500 тисяч населення – 34,8%;

менше ніж 50 тисяч населення – 32,2%;

за наявністю статусу ВПО:

мають статус ВПО з 2024 р. – 2,3%;

мають статус ВПО після лютого 2022 р. – 13,7%;

не мають статусу ВПО – 84,1%;

за рівнем освіти:

середня – 7,5%;

середня спеціальна – 21,6%;

вища та неповна вища – 70,9%;

за рівнем доходу:

низький – 16,8%;

середній – 50,5%;

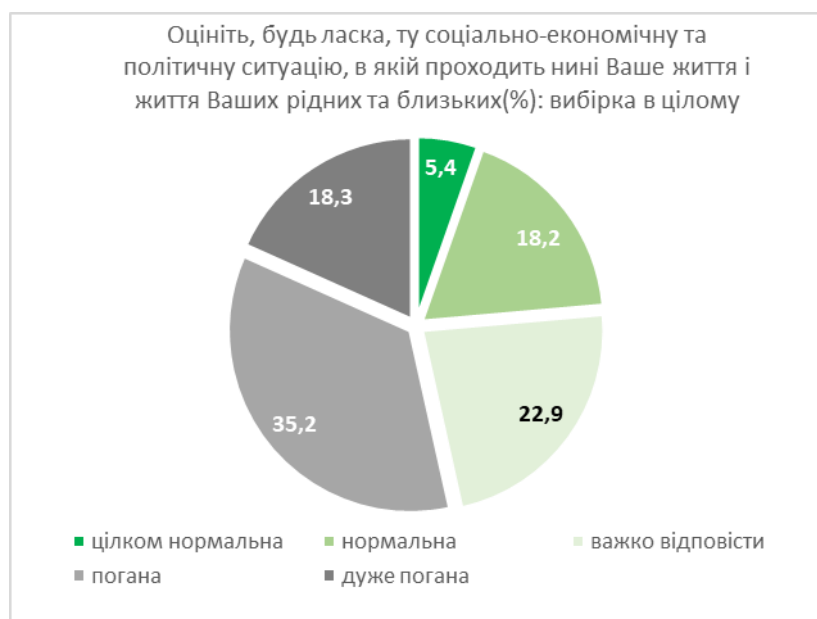
вищий від середнього – 32,7%.

Для аналізу регіональних особливостей використано умовний поділ України на такі макрорегіони:

- **Північний** (Житомирська, Київська, Чернігівська області) – 10,8%;
- **Західний** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області) – 29,0%;
- **Центральний** (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) – 14,6%;
- **Східний** (Дніпропетровська, Запорізька, Сумська, Харківська області) – 22,6%;
- **Південний** (Миколаївська, Одеська, Херсонська області) – 9,3%;
- **м. Київ** – 13,7%.

1. ОЦІНКА ГРОМАДЯНАМИ СИТУАЦІЇ В КРАЇНІ

1.1. Загалом лише 5,4% міських мешканців вважають *поточну* соціально-економічну та політичну ситуацію цілком нормальною; ще 18,2% оцінюють її як нормальну. Понад половину респондентів (53,5%) поділяють негативні оцінки щодо поточної ситуації: 35,2% вважають ситуацію поганою, а 18,3% – дуже поганою.

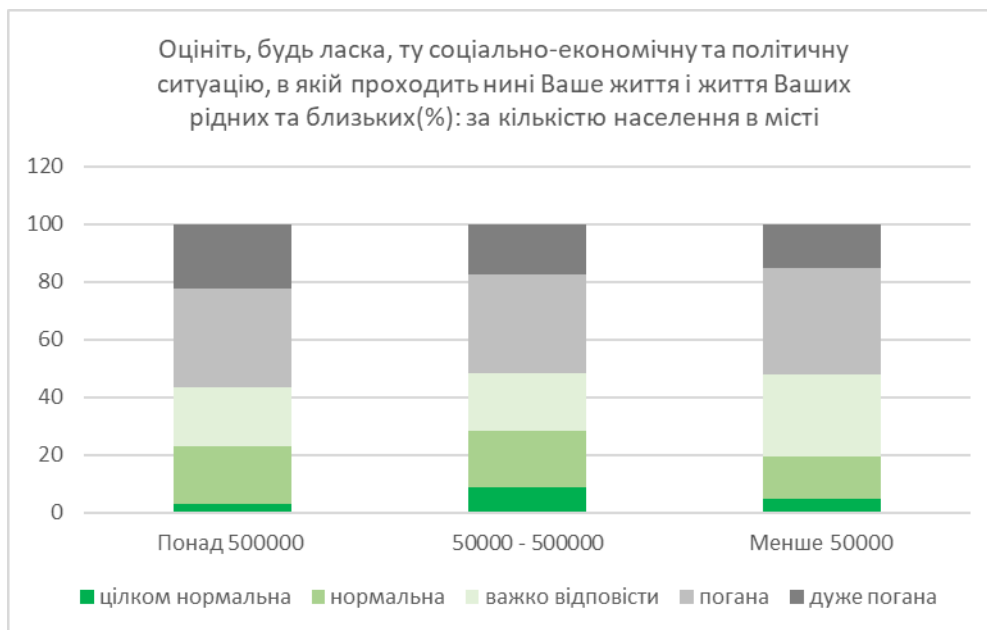

Оцінки респондентами поточної ситуації варіюються, часом значуще, залежно від місця проживання і соціально-демографічних характеристик – віку, статі, матеріального стану та рівня освіти.

Серед мешканців Сходу і Центру України найменшою є частка тих, хто оцінює поточну ситуацію як нормальну або цілком нормальну. Сумарні частки позитивних оцінок тут становлять 17,4% і 16,7% відповідно. Сума негативних оцінок ситуації (погана і дуже погана) у цих регіонах є більшою, ніж у середньому по вибірці, – 60,7% і 60,9% відповідно. І навпаки, мешканці Києва, західних і північних областей України частіше за інших схильні оцінювати поточну ситуацію як нормальну або цілком нормальну (26,7%, 29,3% і 28,7% відповідно). При цьому на Заході респонденти значуще рідше за інших вважають ситуацію

дуже поганою – 12,4%, на Півночі частка таких респондентів становить 13,7%, а ось серед мешканців Києва спостерігається максимальна частка тих, хто готовий оцінити поточну ситуацію як дуже погану, – 24,2%.

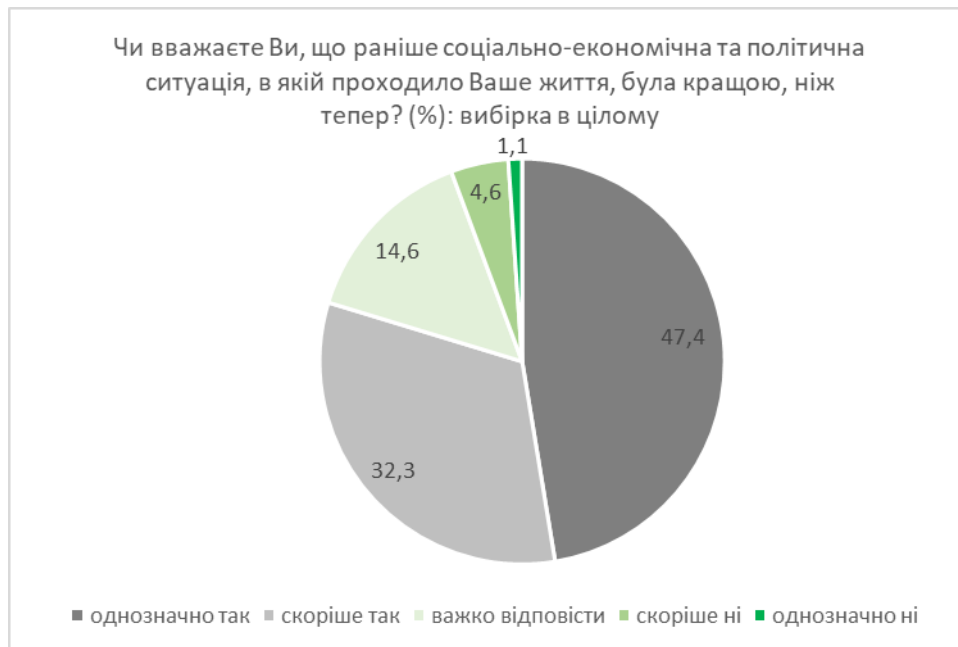
Мешканці великих міст істотно менше схильні оцінювати поточну ситуацію як цілком нормальну – таку відповідь дали лише 2,7% респондентів, які проживають у містах з населенням понад пів мільйона мешканців. У середніх за кількістю населення містах (понад 50 тисяч, але менше ніж 500 тисяч) респонденти, навпаки, значуще частіше вважають, що нинішня ситуація є цілком нормальною – 8,7%.

Значуще частіше оцінюють поточну ситуацію як цілком нормальну наймолодші (10,4%) і найменш освічені (13,2%) респонденти. Імовірність позитивної оцінки ситуації є вищою серед респондентів, чий рівень матеріального забезпечення вищий за середній: майже 8% серед них вважають ситуацію цілком нормальною і понад чверть (26,7%) – нормальною.

Більш негативно оцінюють ситуацію респонденти віком 41-55 років, понад чверть яких (25,3%) вважають її дуже поганою. Серед найбільш бідніших респондентів частка негативних оцінок ситуації також є значуще більшою, ніж у середньому по вибірці: 43,3% з них відповіли, що ситуація є поганою, і майже 27% – дуже поганою.

1.2. Порівнюючи нинішню соціально-економічну і політичну ситуацію з тією, яка була в минулому, респонденти здебільшого відповідають, що раніше ситуація була однозначно (47,4%) або скоріше (32,3%) кращою, ніж тепер.

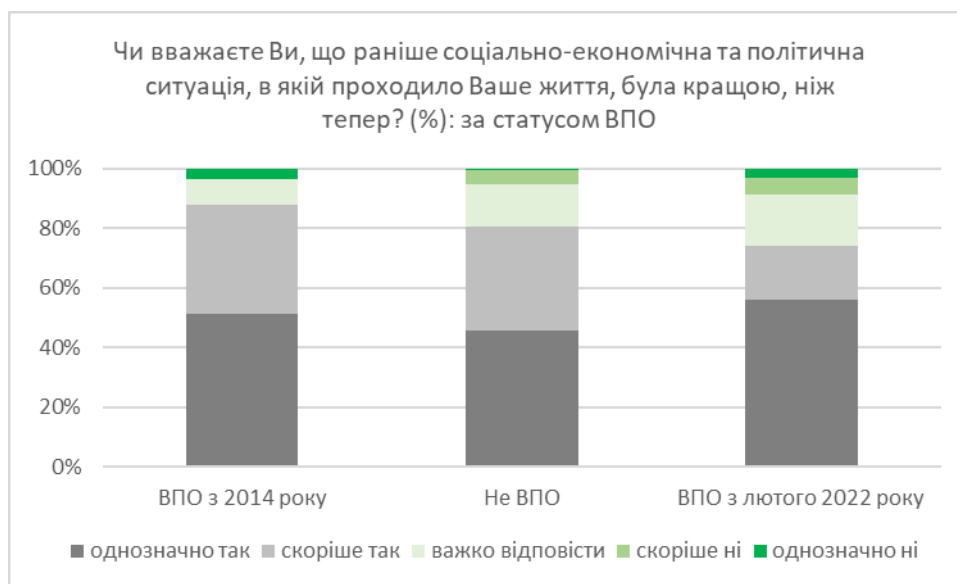

Серед мешканців Києва частка тих, хто вважає попередню ситуацію однозначно кращою, ніж тепер (55,4%), майже на 13% більша, ніж серед респондентів Заходу (42,6%). На Півночі і в Центрі України жоден респондент не обрав відповідь «однозначно ні» на запитання «Чи вважаєте Ви, що раніше соціально-економічна та політична ситуація, в якій проходило Ваше життя, була кращою, ніж тепер?».

Учасники опитування віком 18-29 років значуще рідше, ніж інші, схиляються до думки, що раніше ситуація була однозначно кращою за теперішню. Серед молодших респондентів таку думку поділяють 40,1%, тоді як серед інших вікових груп – 48-56%.

Більш позитивно теперішнє порівняно з минулим сприймають також респонденти, які набули статусу ВПО після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну: частка тих, хто вважає поточну ситуацію скоріше гіршою за попередню, у цій групі є вдвічі меншою

(17,8%), ніж серед тих, хто не є ВПО (34,6%) або має цей статус ще з 2014 р. (36,8%).

1.3. Респонденти мають здебільшого песимістичні очікування щодо ймовірності зміни нинішньої ситуації на краще. Менше ніж чверть респондентів (22,6%) погодилися з тим, що надалі ситуація буде змінюватися на краще, тоді як близько 40% опитаних не очікують її поліпшення. Понад третину (37,6% загалом, а в деяких регіонах – близько 45%) опитаних перебувають у стані невизначеності і не змогли відповісти, як будуть розвиватися події надалі. Песимістичні очікування щодо майбутнього найбільшою мірою притаманні мешканцям Києва та Сходу (47,8% і 44,7% відповідно). Деяко більш оптимістично налаштовані респонденти західних областей, 27,3% яких очікують на поліпшення ситуації (водночас 36,8% – ні), і Півдня (очікують на поліпшення 26,7%, не очікують – 34,5%).

Однозначно не очікують змін на краще 17,2% чоловіків, що на 10% більше порівняно із жінками (7,2%), і люди старше 40 років (16%), що вдвічі більше порівняно з учасниками опитування віком до 29 років (8,3%).

Найвища частка респондентів, які не певні щодо варіантів розвитку ситуації в майбутньому, серед людей із середньою освітою; найбільше

песимістично налаштованих – серед респондентів з низьким рівнем доходу.

2. СПРИЙМАННЯ ЧИННИКІВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СИТУАЦІЇ В КРАЇНІ

2.1. Невдоволення громадян України ситуацією, у якій проходить їхнє життя, поєднується з відчуттям обмеженої спроможності бодай якось впливати на суспільно-політичні процеси, що відбуваються навколо. Понад половину респондентів (52,3%) скоріше або зовсім не задоволені можливостями свого впливу на соціально-економічну і політичну ситуацію, у якій проходить їхнє життя, і лише 10,6 % – цілком або скоріше задоволені.

Частка невдоволених можливостями свого впливу на соціально-економічну і політичну ситуацію, у якій проходить їхнє життя, найбільшою була в Києві (60,0%), помітно меншою – у північних та західних областях (47,0% і 48,8% відповідно). Найменша частка «зовсім не задоволених» можливостями свого впливу громадян – на Заході (17,9%) і Півночі (20,7%), найбільша – у Києві (31,3%) та східних областях (27,9%).

Чоловіки значущо частіше «зовсім не задоволені» можливостями свого впливу на соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, ніж жінки (29,4% і 18,3% відповідно).

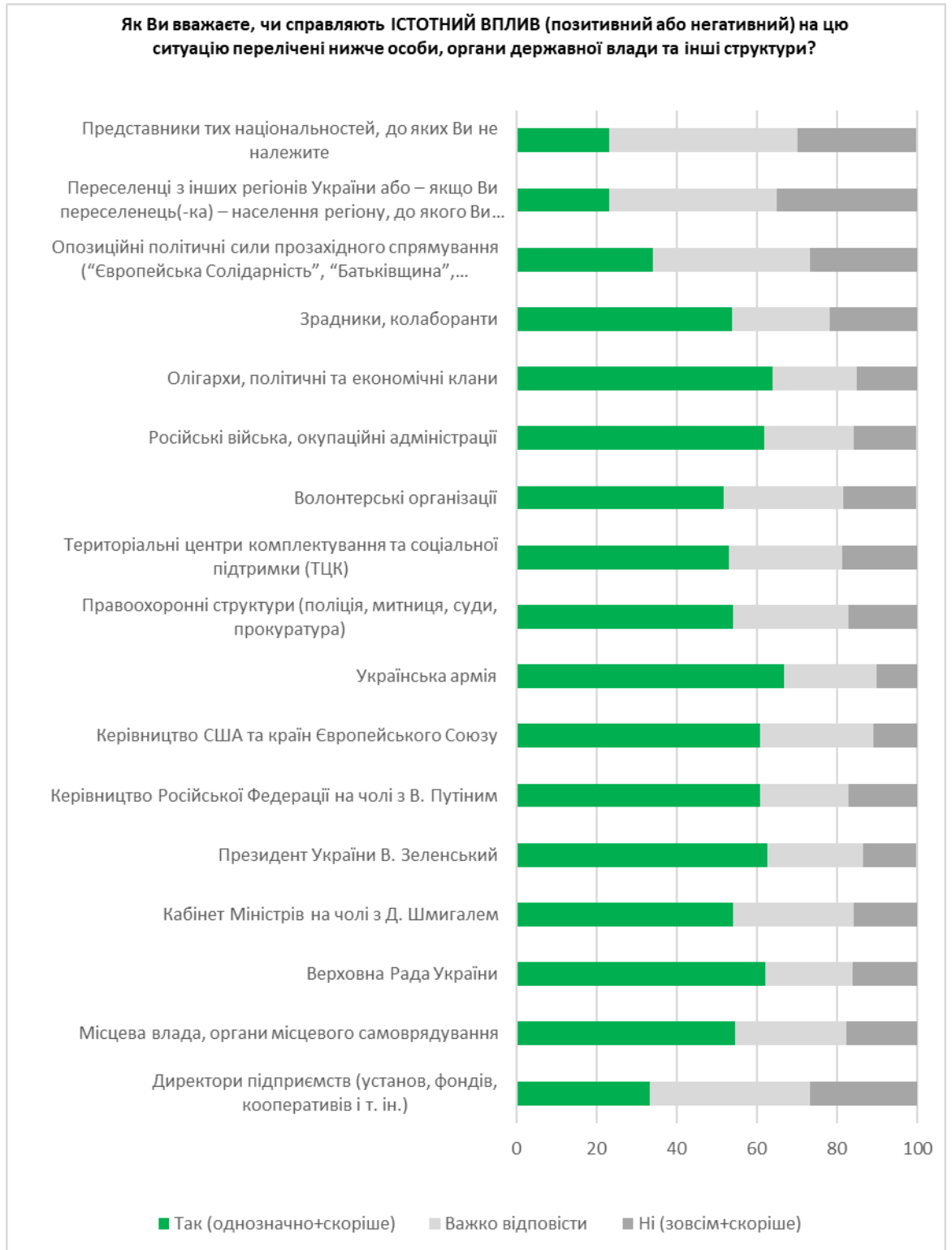
Оцінка можливостей власного впливу на ситуацію залежить також від віку (молоді люди більш упевнені у власних силах порівняно з респондентами старше 40 років) і рівня доходу (29,8% малозабезпечених громадян обрали відповідь «зовсім не задоволений (-а)»).

2.2. Респонденти схильні вважати, що на умови, у яких проходить їхнє життя, впливають певні зовнішні сили. Найбільш впливовою інституцією, за результатами опитування в липні 2024 р., виявилася українська армія – майже 67% громадян тією чи іншою мірою погодилися з тим, що армія істотно впливає на ситуацію (44% респондентів погодилися з цим однозначно).

Вплив олігархів, політичних та економічних кланів визнали 63,9% опитаних (зокрема 35,7% відповіли «однозначно так» на запитання, чи справляють вони істотний вплив (позитивний або негативний) на ситуацію). Вплив Президента України В. Зеленського підтвердили 62,6% (з них 38,8% – «однозначно»); Верховної Ради України – 62,2% (з них 36,3% – «однозначно»). З тим, що на ситуацію в Україні істотно впливають російські війська, окупаційні адміністрації, тією або іншою мірою погодилися 61,9% опитаних, у тому числі 42,4% – «однозначно»; керівництво Російської Федерації на чолі з Путіним – 60,9%, з них 42,9% – «однозначно»; керівництво США та Європейського Союзу – 60,9%, з них 28,7% – «однозначно».

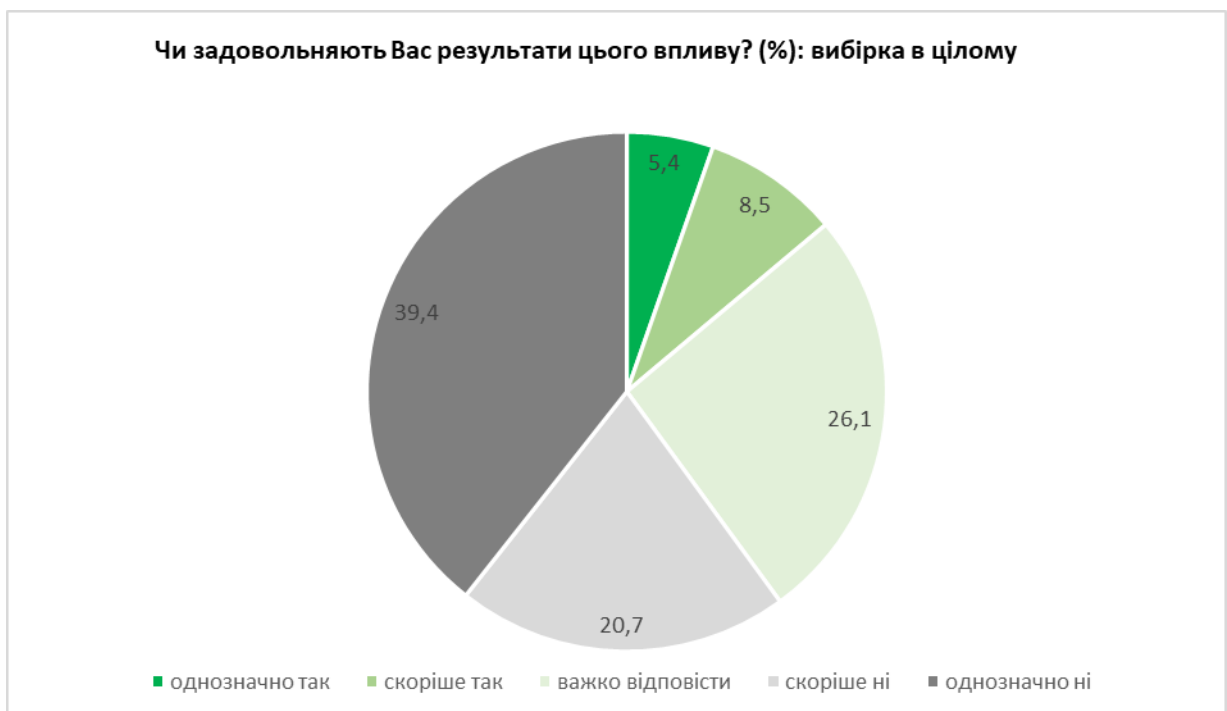
Місцева влада, органи місцевого самоврядування справляють істотний вплив (позитивний або негативний) на ситуацію на думку 54,7% респондентів; Кабінет Міністрів на чолі з Д. Шмигалем – 54,1%; правоохоронні структури (поліція, митниця, суди, прокуратура) – 54%; зрадники, колаборанти – 53,8%; територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК і СП) – 53%. Значно менше на ситуацію

впливають, за оцінками опитаних, опозиційні сили прозахідного спрямування («Європейська Солідарність», «Батьківщина», «Свобода» та ін.) – 34,1%, директори підприємств – 33,3%, переселенці з інших регіонів України – 23,1%.

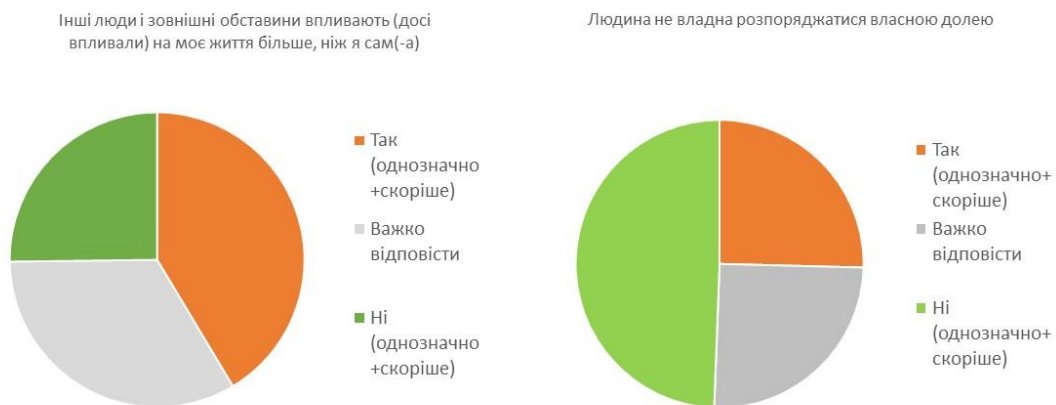
2.3. При пред’явленні респондентам відкритого запитання в такому формулюванні: «Хто (що) з перелічених вище осіб, органів влади та інших структур найбільше впливає на ситуацію, що склалася?» – 21% з них назвали Президента України В. Зеленського, 16,7% – керівництво країни-агресора на чолі з В. Путіним, 10,4% – Верховну Раду України, 9,5% – ЗСУ, 5,5% – керівництво України (чинну владу), 4,7% – російські війська та окупаційні адміністрації, 4,5% – керівництво США на чолі з Президентом. Кабінет Міністрів й Офіс Президента (А. Єрмака) згадали менш як 3% респондентів, ТЦК та олігархів – менш як 2%, правоохоронців і волонтерські організації – менш як 1%. Можна припустити, що такий розподіл думок більш точно відображає сприймання українським суспільством актуального політичного впливу.

2.4. Варто зазначити, що лише 13,9% респондентів задоволені результатами впливу, спричиненого зазначеними вище суб’єктами на ситуацію, що склалася в країні, і понад 60% – невдоволені. При цьому серед мешканців центральних і західних областей частка тих, хто скоріше або однозначно незадоволений результатами такого впливу, є помітно меншою (53% і 58,2% відповідно), ніж на Півночі (близько 70%).

2.5. Понад 41% респондентів погодилися з тим, що інші люди і зовнішні обставини впливають (досі впливали) на їхнє життя більше, ніж вони самі. Не погодилися з цим лише 25,2%, і ще третина респондентів вагалася з відповіддю. Водночас, коли респондентів попросили висловити своє ставлення до тези «Людина не владна розпоряджатися власною долею», згоду висловили лише 25,4% опитаних, а майже половина (49,4%) не погодилися.

Чи згодні Ви з наведеними нижче висловлюваннями (екстернальний локус контролю)?

З тезою «Моє життя залежить (досі залежало) більше від мене самого(-ї), ніж від інших людей та обставин» погодилися 59,7% громадян, не погодилися тільки 14,5%, і ще чверть респондентів не були впевнені щодо відповіді. Із тим, що власне життя залежить від самої людини, жінки однозначно погоджувалися значно частіше (27,3%), ніж чоловіки (17,8%).

З тезою «Людина сама є творцем власної долі» тією або іншою мірою погодилися майже 73% опитаних, і лише 7,7% так чи інакше це заперечували. Щодо власних можливостей творити долю більш упевнені молоді люди до 29 років (42,4% з них відповіли на це запитання «однозначно так») порівняно з респондентами старше 40 років (28,2% відповідей «однозначно так»). Серед жителів міст з населенням до 50 000

мешканців менше ніж 1% виявилися однозначно не згодні з тим, що людина сама є творцем власної долі, тоді як серед мешканців великих міст ця частка вп'ятеро більша. Прикметно, що на розподіл відповідей на це запитання вплинула і наявність статусу ВПО: люди, які мають цей статус з 2014 р., значно частіше висловлювали категоричну незгоду з тим, що людина є творцем власної долі (15,6%), порівняно з тими, хто не має такого досвіду (2,5%).

Чи згодні Ви з наведеними нижче висловлюваннями (інтернальний локус контролю)?

Наведені цифри свідчать про те, що хоча життєва позиція, заснована на інтернальному локусі контролю (коли особистість шукає причини поведінки в собі й бере на себе відповідальність за своє життя), є соціально бажаною і схвалюваною в українському суспільстві, серед респондентів досить поширеними залишаються екстернальні настановлення, які можуть обмежувати готовність і спроможність громадян самотужки контролювати своє життя.

3. РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ТА ПРОТЕСТНІ НАСТРОЇ

3.1. Інтегральний показник соціальної напруженості в липні 2024 р. становив 2,87 бала.

Показник соціальної напруженості (N) обчислюється за формулою:

$$N = O + (O_1 + O_2) / 2 + iV + jW,$$

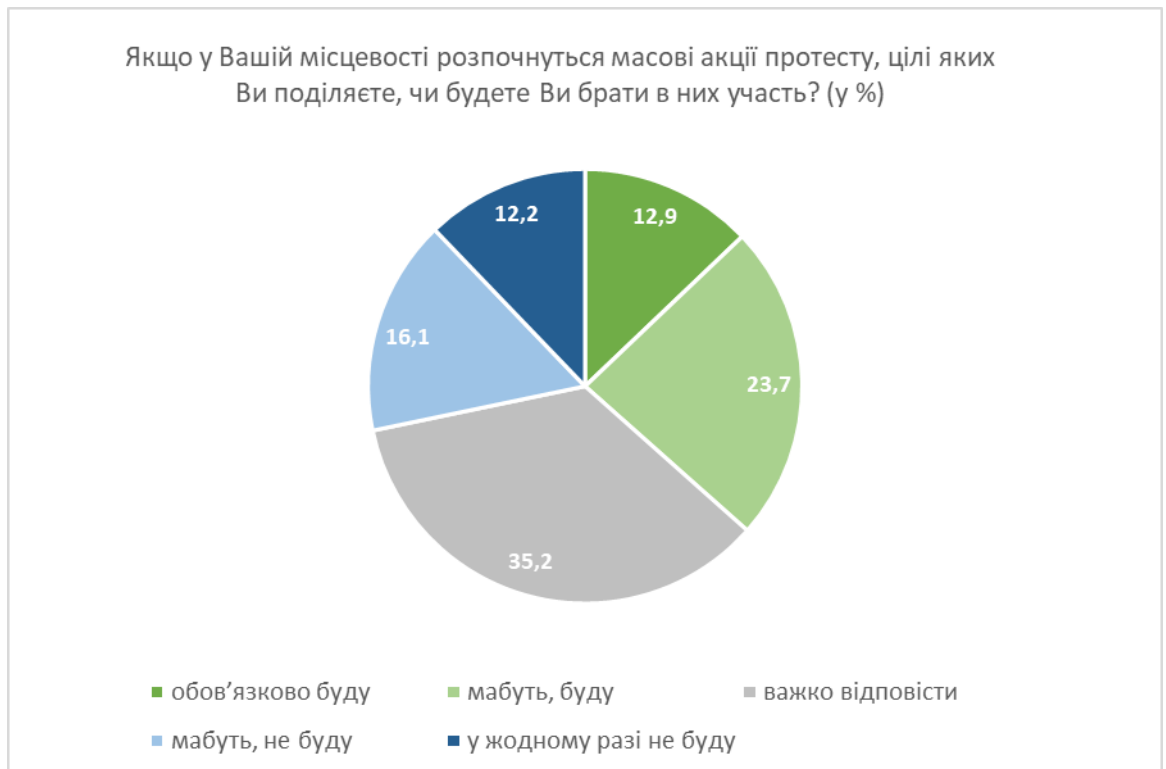
де **O** – загальне невдоволення респондентів наявною в суспільстві ситуацією; **O₁** – ретроспективна оцінка минулого стану ситуації чи тієї ситуації, яка їй передувала; **O₂** – прогнозна оцінка майбутнього стану ситуації чи тієї ситуації, що має прийти їй на зміну; **V** – невдоволення респондентів можливостями свого впливу на ситуацію; **i** – ступінь інтернальності респондента, який зумовлює значущість для нього власного впливу на ситуацію; **W** – невдоволення діями тих персоніфікованих соціальних сил, які, за уявленнями респондентів, здатні впливати на ситуацію; **j** – приписуваний респондентом тим чи тим персоніфікованим соціальним силам ступінь зовнішнього впливу на ситуацію. Інтегральні значення показника соціальної напруженості підраховуються за 21-бальною шкалою від -10 до +10 балів.

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України здійснює щорічний моніторинг рівня соціальної напруженості, який обчислюється за описаною методикою. Утім, методологія проведення опитувань є відмінною від тієї, яка використовувалася в цьому дослідженні¹. Методологічні відмінності унеможливають прямі порівняння показників рівня соціальної напруженості в їх динаміці. А проте діапазон значень, у якому показник рівня соціальної напруженості коливався протягом спостережень останніх десяти років з максимальним значенням у 3,5 бала в 2017 р. і мінімальним – у 1,73 бала в 2023 р., дає підстави кваліфікувати рівень напруженості серед міського населення станом на липень 2024 р. як середній.

3.2. Частка респондентів, готових брати участь у масових акціях протесту, цілі яких вони б поділяли, у липні 2024 р. переважала частку тих,

¹ З результатами моніторингових досліджень рівня соціальної напруженості в Україні можна ознайомитися, зокрема, за посиланням <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/bul032024.pdf>

хто більш або менш упевнено заявляв, що не візьме участі в таких заходах (36,6% проти 28,3%); ще трохи більше ніж третина громадян (35,2%) утрималися від відповіді.

3.3. Серед основних причин, які можуть спонукати громадян до участі в акціях протесту, слід виділити такі: порушення прав людини (52,5%), зрада владою національних інтересів України, підписання принизливого миру з Росією (38,8%), посилення жорстких мобілізаційних заходів (38,2%), невиконання антикорупційного законодавства, брак реальної протидії корупції в органах державної влади (36,9%), зловживання владою з боку місцевого керівництва (27,4%).

Порівняно з опитуванням 2018 р., коли респондентам востаннє ставили питання щодо протестних намірів, у політично забарвлених мотивах протестної поведінки українців сталися значні зміни. Беручи до уваги наведені вище застереження щодо точності порівнянь даних через різну методологію збирання даних у 2018 і 2024 роках, усе ж зазначимо, що частка громадян, готових до участі в протестних акціях через порушення прав людини, у липні 2024 р. суттєво відрізняється від тієї, яка фіксувалася в лютому 2018 р. (52,5% проти 25,9% відповідно). Через зраду

владою національних інтересів України, підписання принизливого миру з Росією нині готові виходити на акції протесту 38,8% опитаних (у 2018 р. частка таких відповідей становила 21,9%); через невиконання антикорупційного законодавства, брак реальної протидії корупції в органах державної влади – 36,9% (22,9% за даними опитування 2018 р.); через зловживання владою з боку місцевого керівництва – 31,3% (17,8% у 2018 р.); через збагачення небагатьох і зубожіння більшості – 23,6% (16,4% у 2018 р.); через політичні репресії проти представників опозиції – 8,4% (5% у 2018 р.). Можливість активізації протестної поведінки через небажання української влади домовлятися з Росією, завершити повномасштабну війну з нею фіксувалася на рівні 15,1%, а частка опитаних, яких до протестних настроїв підштовхувало посилення жорстких мобілізаційних заходів, становить 38,2%.

Означилися суттєві регіональні відмінності щодо мотивації протестної поведінки. Так, якщо через призупинення євроінтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту загалом по вибірці висловили готовність брати участь у протестах 16,3% респондентів, то в Києві таких – 25,5%, на Сході – 13,3%, на Півдні – лише 8,4%. Політичні репресії проти представників опозиції могли б мотивувати до громадянської непокори 12,3% респондентів у Києві, 10,1% – на Заході, натомість удвічі менше – у Центрі і на Сході (5,4% і 5,8% відповідно). Посилення жорстких мобілізаційних заходів спонукало б доєднатися до акцій протесту 46,3% мешканців південних областей, 44,8% – східних і 40,6% – Києва, тоді як для Північного регіону згадані обставини сприйняли б як причину для протестів лише 28,2% респондентів.

Імовірні причини для участі в масових акціях протесту також значуще різняться залежно від соціально-демографічних характеристик. Так, можливість призупинення інтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту більш значущим приводом протестувати виявилось для чоловіків, ніж для жінок (21,1% і 11,2% відповідно), для людей з вищою освітою (19%) порівняно з респондентами із середньою

освітою (8,9%). Примітно, що для людей старше 40 років призупинення євроінтеграції України є значуще більш неприйнятним (21,4% респондентів цього віку висловили готовність долучатися до масових акцій протесту з цієї причини) порівняно з молоддю, серед якої готовність протестувати через згортання європейської та євроатлантичної інтеграції висловили лише 11,2% респондентів. Чи свідчать ці дані про тенденцію зростання євроскептицизму серед молодих громадян України, яка була б абсолютно новою для сучасного українського суспільства, необхідно перевірити в наступних раундах досліджень громадської думки.

Для мешканців великих міст (з населенням понад 500 000) більш значущими, ніж для жителів міст з населенням до 50 000, причинами участі в акціях протесту були б посилення жорстких мобілізаційних заходів (45,7% проти 32% відповідно) та небажання української влади домовлятися з Росією, завершити повномасштабну війну (19,8% і 11,3% відповідно).

ВИСНОВКИ

1. У суспільних настроях міського населення України переважають песимістичні оцінки щодо її теперішнього і майбутнього.

Понад половину респондентів (53,5%) оцінюють соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні як погану або дуже погану, і менше ніж чверть (23,6%) – як цілком нормальну або нормальну. Майже 80% громадян вважають, що раніше ситуація була однозначно або скоріше кращою, ніж тепер. Менше ніж чверть респондентів погодилися з тим, що надалі ситуація буде змінюватися на краще

Сума негативних оцінок ситуації (погана і дуже погана) на Сході і в Центрі є більшою, ніж у середньому по вибірці (60,7% і 60,9% відповідно). Мешканці західних і північних областей України частіше за інших схильні оцінювати поточну ситуацію як нормальну або цілком нормальну (29,3% і 28,7% відповідно). Серед мешканців Києва частка тих, хто вважає попередню ситуацію однозначно кращою, ніж тепер, на 13% більша, ніж серед респондентів Заходу. Така ж тенденція спостерігається і коли йдеться про очікування щодо майбутнього: песимістичні прогнози найбільшою мірою виражені в Києві і на Сході.

До негативних оцінок частіше схильються мешканці великих міст (лише 2,7% оцінюють ситуацію як «цілком нормальну») порівняно із жителями міст з населеннями від 50 до 500 тисяч (8,7%).

Позитивно оцінюють поточну ситуацію дещо частіше молодь (до 29 років) і люди без вищої освіти.

Теперішнє порівняно з минулим більш оптимістично сприймають респонденти, які набули статусу ВПО після повномасштабного вторгнення російських військ (частка тих, хто вважає поточну ситуацію скоріше гіршою за попередню, у цій групі є вдвічі меншою, ніж серед тих, хто не має цього статусу, – 17,8% і 34,6% відповідно).

Чоловіки продемонстрували більш критичне ставлення щодо можливості зміни ситуації на краще в майбутньому (однозначно

не очікують змін на краще 17,2% чоловіків, що на 10% більше порівняно із жінками)

2. Невдоволення містян України ситуацією, у якій проходить їхнє життя, поєднується з відчуттям обмеженої спроможності якось впливати на суспільно-політичні процеси, що відбуваються навколо.

Понад 52% респондентів скоріше або зовсім не задоволені можливостями свого впливу на соціально-економічну і політичну ситуацію, у якій проходить їхнє життя, і лише 10,6 % – задоволені.

Частка невдоволених найбільшою була в Києві (60,0%), меншою – у північних та західних областях (47,0% і 48,8% відповідно). Найменша частка «зовсім не задоволених» можливостями свого впливу громадян – на Заході (17,9%) і Півночі (20,7%), найбільша – у Києві (31,3%) і східних областях (27,9%).

Чоловіки значуще частіше зовсім не задоволені можливостями свого впливу на соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, ніж жінки (29,4% і 18,3% відповідно).

Оцінка можливостей власного впливу на ситуацію залежить також від віку (молоді люди значно більш упевнені у власних силах, ніж респонденти старше 40 років) і рівня доходу (очікувано малозабезпечені громадяни частіше обирали відповідь «зовсім не задоволений(-а)»).

3. Унаслідок поширеності в суспільстві екстернальних настановлень простежується тенденція щодо обмеженої готовності і спроможності громадян самотужки контролювати своє життя, натомість соціально бажаною і схвалюваною в українському суспільстві є життєва позиція, заснована на інтернальному локусі контролю (коли особистість шукає причини поведінки в собі й бере відповідальність за своє життя).

Незважаючи на те, що переважна більшість респондентів (майже 73%) поділяли думку про те, що людина сама є творцем власної долі, лише чверть опитаних не погодилася з тезою «Інші люди і зовнішні обставини впливають (досі впливали) на моє життя більше, ніж я сам(-а)» і понад 40% підтримали її.

Із твердженням, що власне життя залежить від самої людини, жінки однозначно погоджувалися значно частіше (27,3%) порівняно з чоловіками (17,8%).

У власних можливостях творити власну долю більш упевнені молоді люди віком до 29 років (42,4%) порівняно з респондентами старше 40 років (28,2%), а також жителі міст з населенням до 50 тисяч (майже 80%) порівняно з мешканцями великих міст (67,9%).

На ставлення до твердження «Людина сама є творцем власної долі» вплинула і наявність статусу ВПО: люди, які мають цей статус із 2014 р., значно частіше погоджуються з наведеним висловлюванням (15,6%), ніж ті, хто не має такого досвіду (2,5%).

4. Респонденти схильні вважати, що на умови, у яких проходить їхнє життя, істотний вплив справляють певні зовнішні сили, уособлені передусім в українській армії та найвищому політичному керівництві. Також значну частку відповідальності за ситуацію в Україні, що є цілком закономірним в умовах повномасштабної війни, респонденти покладають на керівництво РФ на чолі з Путіним і російські війська – з одного боку, і керівництво США, країн ЄС – з іншого. При цьому лише 13,9% респондентів задоволені результатами впливу, спричиненого зазначеними вище суб'єктами, і понад 60% – невдоволені.

Серед мешканців центральних і західних областей частка тих, хто скоріше або однозначно незадоволений результатами такого впливу, є помітно меншою (53% і 58,2% відповідно), ніж на Півночі (близько 70%).

5. Опитування зафіксувало наявність значного протестного потенціалу серед міського населення України: частка респондентів, які виявляють готовність брати участь в акціях протесту, переважає частку тих, хто на це б не погодився за жодних умов. Ці дані можуть свідчити про те, що ефект мобілізаційної лояльності суспільства до влади (rally 'round the flag effect) почав слабшати.

Понад 36% респондентів тією чи іншою мірою висловили готовність брати участь у масових акціях протесту, цілі яких вони б поділяли. Це більше, ніж частка тих, хто не готовий до протестних дій (28,3%), і тих, хто утримався від відповіді (35,2%).

6. У політично забарвлених мотивах протестної поведінки означилися суттєві соціально-демографічні і регіональні відмінності. Чоловіки порівняно із

жінками і мешканці великих міст порівняно з мешканцями малих міст значуще частіше виявляють готовність протестувати через посилення мобілізаційних заходів. Призупинення європейської та євроатлантичної інтеграції України могло б вивести на вулиці з протестами, найімовірніше, чоловіків, мешканців столиці і західних регіонів, більш освічених і старших за віком респондентів. Найменше протестів згорання євроінтеграції України викликало б серед мешканців Півдня та Сходу і респондентів віком 18-29 років. Гіпотеза про посилення євроскептицизму серед української молоді потребує подальшої перевірки.

Через призупинення євроінтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту готові були протестувати 25,5% опитаних у Києві, 17% – на Заході, 16,6% – у Центрі, 13,3% – на Сході і лише 8,4% – на Півдні; політичні репресії проти представників опозиції могли б мотивувати до громадянської непокорі від 10,1% до 12,3% респондентів у Києві й на Заході і вдвічі менше – у Центрі і на Сході (5,4% і 5,8% відповідно); посилення жорстких мобілізаційних заходів виявилось б неприйнятним майже для кожного другого мешканця Південного регіону, тоді як у Центрі – майже для кожного третього.

ДАНІ ОПИТУВАННЯ В ТАБЛИЧНОМУ ВИГЛЯДІ

**Sig. > Total, CI95%

Base >= 50

*Sig. < Total, CI95%

Base < 50

Оцінка громадянами поточної соціально-економічної та політичної ситуації і рівень соціальної напруженості

Оцініть, будь ласка, ту соціально-економічну та політичну ситуацію, в якій проходить нині Ваше життя і життя Ваших рідних та близьких(%)

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
цілком нормальна	5,4	4,2	3,0	3,6	7,5	5,5	8,6
нормальна	18,2	22,5	14,4	13,1	21,8	15,9	20,1
важко відповісти	22,9	18,7	21,9	22,3	26,9	22,3	21,1
погана	35,2	30,4	38,0	38,1	31,4	41,0	36,4
дуже погана	18,3	24,2	22,7	22,8	12,4*	15,4	13,7

	Вік			Величина населеного пункту за кількістю населення		
	18-29	30-40	41-55	Понад 500 000	50 000 – 500 000	Менше ніж 50 000
цілком нормальна	10,4**	5,4	2,2*	2,7*	8,7**	4,6
нормальна	27,3**	17,5	13,1*	20,4	19,4	14,6
важко відповісти	27,2	24,0	19,3	20,2	20,3	28,6**
погана	25,2	36,6	40,2	34,3	34,3	37,0
дуже погана	9,8	16,5	25,3**	22,4	17,3	15,2

	Як би Ви охарактеризували матеріальний стан Вашої сім'ї?			Рівень освіти		
	Низький	Середній	Вище середнього	Середня	Середня спеціальна	Вища і неповна вища
цілком нормальна	6,9	3,3	7,9	13,2**	6,3	4,3
нормальна	5,7*	16,8	26,8**	7,9*	14,0	20,6
важко відповісти	17,4	25,7	21,4	31,0	23,0	22,1
погана	43,4**	36,4	29,1*	32,9	38,8	34,3
дуже погана	26,6**	17,8	14,8	15,0	17,9	18,7

Чи вважаєте Ви, що раніше соціально-економічна та політична ситуація, в якій проходило Ваше життя, була кращою, ніж тепер?

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	47,4	55,4	50,3	44,8	42,6	48,0	47,0
скоріше так	32,3	29,8	31,1	35,0	35,2	30,4	28,3
важко відповісти	14,6	9,7	12,7	16,4	16,3	13,5	18,8
скоріше ні	4,6	3,3	3,5	3,8	5,4	6,2	5,9
однозначно ні	1,1	1,9	2,5	0,0	0,4	2,0	0,0

	Вік			Чи є статус ВПО		
	18-29	30-40	41-55	Так, з 2014 року	Ні	Так, після лютого 2022 року
однозначно так	40,1*	51,8	47,9	51,1	45,9	56,1
скоріше так	27,8	33,6	34,0	36,8	34,6	17,8*
важко відповісти	21,7**	11,2	13,2	8,6	14,3	17,5
скоріше ні	8,1**	2,9	3,9	0,0	4,6	5,3
однозначно ні	2,2	0,5	1,0	3,5	0,7	3,3**

Чи згодні Ви з тим, що надалі соціально-економічна і політична ситуація, в якій проходить Ваше життя, буде змінюватися на краще?

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	8,1	5,6	5,0	5,2	12,0**	10,0	9,9
скоріше так	14,5	16,4	13,4	11,1	15,3	16,7	14,7
важко відповісти	37,6	30,1	36,9	45,2	35,9	38,8	42,2
скоріше ні	27,4	31,7	28,7	27,8	27,1	18,6	27,2
однозначно ні	12,3	16,1	16,0	10,7	9,7	15,9	5,9**

	Стать		Вік			Величина населеного пункту за кількістю населення		
	Чоловік	Жінка	18-29	30-40	41-55	Понад 500 000	50 000 – 500 000	Менше ніж 50 000
однозначно так	6,2	10,2	12,7**	7,2	6,1	5,3	10,3	8,7
скоріше так	15,2	13,7	16,2	14,5	13,4	18,1	13,2	12,2
важко відповісти	34,1	41,5	39,3	38,0	36,3	31,7	38,6	42,7
скоріше ні	27,5	27,3	23,6	29,2	28,2	27,9	26,0	28,5
однозначно ні	17,0**	7,2*	8,3	11,1	16,0	17,0**	11,8	8,0*

	Як би Ви охарактеризували матеріальний стан Вашої сім'ї?			Рівень освіти		
	Низький	Середній	Вище середнього	Середня	Середня спеціальна	Вища і неповна вища
однозначно так	10,1	5,7	10,9	12,2	6,2	8,3
скоріше так	9,9	13,8	18,0	8,5	17,1	14,3
важко відповісти	33,4	39,8	36,4	52,0**	37,1	36,3
скоріше ні	27,7	29,4	24,1	20,1	26,5	28,5
однозначно ні	18,8**	11,2	10,6	7,2	13,1	12,6

Чи задоволені Ви можливостями свого впливу на ту соціально-економічну і політичну ситуацію, в якій проходить Ваше життя?

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
цілком задоволений (-а)	2,4	2,3	1,1	1,7	3,1	3,0	3,7
скоріше задоволений (-а)	8,2	8,8	6,7	5,2	11,0	5,9	8,7
важко відповісти	37,1	28,8	37,6	39,9	37,1	39,5	40,7
скоріше не задоволений (-а)	28,3	28,7	26,7	28,3	30,9	26,1	26,3
зовсім не задоволений (-а)	24,0	31,3	27,9	24,9	17,9*	25,4	20,7

	Стать		Вік			Як би Ви охарактеризували матеріальний стан Вашої сім'ї?		
	Чоловік	Жінка	18-29	30-40	41-55	Низький	Середній	Вище від середнього
цілком задоволений (-а)	2,7	2,1	4,6	2,5	0,9	5,4**	1,3	2,7
скоріше задоволений (-а)	8,9	7,3	14,1	7,7	4,9	4,8	7,0	11,7
важко відповісти	32,4	42,1	39,0	35,8	37,1	32,8	38,3	37,4
скоріше не задоволений (-а)	26,6	30,2	26,0	31,0	27,3	27,3	28,1	29,3
зовсім не задоволений (-а)	29,4**	18,3*	16,4	23,0	29,8**	29,8	25,4	19,0

Як Ви вважаєте, чи справляють ІСТОТНИЙ ВПЛИВ (позитивний або негативний) на цю ситуацію перелічені нижче особи, органи державної влади та інші структури? (Зробіть відповідну помітку в кожному рядку таблиці)

	Однозначно так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Однозначно ні
Директори підприємств (установ, фондів, кооперативів і т. ін.)	9,7	23,6	40,0	20,2	6,5
Місцева влада, органи місцевого самоврядування	21,8	32,9	27,8	12,4	5,1
Верховна Рада України	36,3	25,9	21,8	10,0	6,0
Кабінет Міністрів на чолі з Д. Шмигалем	27,5	26,6	30,1	10,9	5,0
Президент України В. Зеленський	38,8	23,8	23,9	7,9	5,5
Керівництво Російської Федерації на чолі з В. Путіним	42,9	18,0	21,9	5,2	12,1
Керівництво США та країн Європейського Союзу	28,7	32,2	28,2	7,9	3,1
Українська армія	43,8	23,1	23,0	5,7	4,4
Правоохоронні структури (поліція, митниця, суди, прокуратура)	23,6	30,4	28,9	11,1	6,0
Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК)	28,6	24,4	28,3	11,2	7,6
Волонтерські організації	23,0	28,7	29,8	13,3	5,1
Російські війська, окупаційні адміністрації	42,4	19,5	22,3	4,9	10,8
Олігархи, політичні та економічні клани	35,7	28,2	21,1	7,8	7,3
Зрадники, колаборанти	31,2	22,6	24,5	10,2	11,5
Опозиційні політичні сили прозахідного спрямування ("Європейська Солідарність", "Батьківщина", "Свобода" та ін.)	14,0	20,1	39,3	18,1	8,5
Переселенці з інших регіонів України або – якщо Ви переселенець(-ка) – населення регіону, до якого Ви переселились	7,1	16,0	41,9	23,6	11,4
Представники тих національностей, до яких Ви не належите	9,9	13,3	47,1	20,2	9,4

Отже, Ви вважаєте, що з перелічених вище осіб, органів влади та інших структур найбільше впливає на ситуацію, що склалася (напишіть, хто саме) (у %)

Президент України	21,0
Керівництво України / Чинна влада	5,5
ОП (офіс президента)/А. Єрмак	2,6
Верховна Рада України	10,4
Кабінет Міністрів України	2,7
ЗСУ	9,5
ТЦК	1,9
Керівництво США / Президент США	4,5
Західні країни / ЄС	1,5
Місцева влада, органи місцевого самоврядування	1,2

Олігархи	1,8
Правоохоронні органи	0,4
Волонтерські організації	0,5
Корумпованість влади України	1,6
РФ/ Керівництво РФ/ Президент РФ	16,7
Війна/ Російські війська/ окупаційні адміністрації	4,7
Зрадники і колаборанти	0,2
Всі перелічені	1,4
Люди, народ України	1,5
Ніхто	0,8
Інше	1,9
Важко відповісти	16,1

Чи задовольняють Вас результати цього впливу?

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	5,4	4,9	5,8	5,7	6,3	4,8	3,1
скоріше так	8,5	10,8	6,3	11,9	8,7	5,3	7,5
важко відповісти	26,1	23,0	24,3	29,4	26,8	32,8	21,5
скоріше ні	20,7	19,2	22,8	13,5*	21,4	17,3	29,0**
однозначно ні	39,4	42,1	40,8	39,5	36,8	39,8	39,0

Якщо у Вашій місцевості розпочнуться масові акції протесту, цілі яких Ви поділяєте, чи будете Ви брати в них участь?

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
обов'язково буду	12,9	11,3	11,7	11,6	15,3	17,7	8,2
мабуть, буду	23,7	24,1	21,0	22,8	26,3	21,8	24,6
важко відповісти	35,2	33,5	36,7	37,0	31,5	34,8	41,7
мабуть, не буду	16,1	19,6	18,2	16,5	16,0	9,5	13,0
у жодному разі не буду	12,2	11,5	12,4	12,1	10,9	16,2	12,5

	Вік			Величина населеного пункту за кількістю населення		
	18-29	30-40	41-55	Понад 500 000	50 000 – 500 000	Менше ніж 50 000
обов'язково буду	14,2	13,6	11,3	13,4	13,0	12,1
мабуть, буду	28,9	25,1	19,1	23,0	23,2	24,9
важко відповісти	35,5	33,3	36,6	34,0	36,4	35,0
мабуть, не буду	14,7	14,4	18,6	17,1	14,9	16,5
у жодному разі не буду	6,6*	13,5	14,5	12,5	12,4	11,5

Які основні причини можуть спонукати Вас до участі в акціях протесту? (Позначте не більш як 3-5 пунктів)

	Україна в цілому	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
політичні репресії проти представників опозиції	8,4	12,3	5,8	5,4	10,1	8,6	8,3
порушення прав людини	52,5	48,9	51,5	54,0	56,4	49,5	49,3
зрада владою національних інтересів України, підписання принизливого миру з Росією	38,8	38,3	32,5	41,3	42,9	34,9	41,8
невиконання антикорупційного законодавства, відсутність реальної протидії корупції в органах державної влади	36,9	39,9	30,4	36,3	37,5	38,9	43,6
посилення жорстких мобілізаційних заходів	38,2	40,6	44,8	31,5	36,7	46,3	28,2*
призупинення інтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту	16,4	25,5**	13,3	16,6	17,0	8,4*	15,8
зловживання владою з боку місцевого керівництва	31,3	26,7	32,8	31,2	29,1	30,4	40,3
небажання української влади домовлятися з Росією, завершити повномасштабну війну з нею	15,1	21,3	19,6	12,7	11,0	18,5	9,6
збагачення небагатьох та зубожіння більшості	23,6	28,3	19,5	26,5	21,2	20,8	30,5

	Стать		Вік		
	Чоловік	Жінка	18-29	30-40	41-55
політичні репресії проти представників опозиції	10,3	6,4	9,9	5,4	10,2
порушення прав людини	49,6	55,7	59,9	52,2	48,0
зрада владою національних інтересів України, підписання принизливого миру з Росією	39,2	38,5	30,9	38,3	44,4
невиконання антикорупційного законодавства, відсутність реальної протидії корупції в органах державної влади	39,4	34,1	39,4	35,4	36,6
посилення жорстких мобілізаційних заходів	38,7	37,7	44,7**	38,5	33,9
призупинення інтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту	21,1**	11,2*	11,2*	14,6	21,4**
зловживання владою з боку місцевого керівництва	30,6	32,0	34,3	34,8	26,1
небажання української влади домовлятися з Росією, завершити повномасштабну війну з нею	17,0	13,1	16,0	15,4	14,3
збагачення небагатьох та зубожіння більшості	24,6	22,5	19,1	25,0	25,2

	Величина населеного пункту за кількістю населення			Ріень освіти		
	Понад 500 000	50 000 – 500 000	Менше ніж 50 000	Середня	Середня спеціальна	Вища неповна вища
політичні репресії проти представників опозиції	9,5	8,1	7,6	9,4	8,8	8,2
порушення прав людини	50,4	53,2	53,9	63,6	54,9	50,6
зрада владою національних інтересів України, підписання принизливого миру з Росією	34,0	41,4	40,9	27,8	34,4	41,3
невиконання антикорупційного законодавства, відсутність реальної протидії корупції в органах державної влади	37,4	32,0	41,5	37,0	32,0	38,3
посилення жорстких мобілізаційних заходів	45,7**	37,0	32,0*	40,1	46,2**	35,6
призупинення інтеграції України в європейську і євроатлантичну спільноту	19,3	15,1	14,9	8,9	10,4*	19,0
зловживання владою з боку місцевого керівництва	27,4	30,4	36,2	27,2	33,4	31,1
небажання української влади домовлятися з Росією, завершити повномасштабну війну з нею	19,8**	14,3	11,3	10,3	17,6	14,9
збагачення небагатьох та зубожіння більшості	22,6	25,7	22,4	24,3	21,5	24,2

Чи згодні Ви з наведеними нижче висловлюваннями?

Інші люди і зовнішні обставини впливають (досі впливали) на моє життя більше, ніж я сам(-а)

	Усього	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	12,6	11,5	12,4	14,1	11,7	18,9	9,2
скоріше так	28,8	34,2	32,2	25,8	24,3	31,5	28,4
важко відповісти	33,4	30,4	33,9	39,8	32,0	29,6	34,4
скоріше ні	19,6	17,9	17,9	14,0	25,3**	13,6	23,0
однозначно ні	5,6	6,1	3,6	6,2	6,7	6,5	4,9

Людина не владна розпоряджатися власною долею

	Усього	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	7,6	6,2	5,1	6,9	11,0	8,7	5,1
скоріше так	17,8	19,2	19,5	24,4	13,1	13,6	19,7
важко відповісти	25,2	22,5	28,4	25,4	23,1	30,8	22,7
скоріше ні	29,3	27,9	31,0	20,9*	30,8	30,6	33,9
однозначно ні	20,1	24,2	15,9	22,4	21,9	16,3	18,5

Моє життя залежить (досі залежало) більше від мене самого(-ї), ніж від інших людей та обставин

	Усього	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	22,4	18,6	17,8	20,5	25,8	28,6	22,4
скоріше так	37,3	38,5	40,7	33,0	38,2	26,8*	37,3
важко відповісти	25,8	25,0	27,7	28,7	23,0	26,5	25,8
скоріше ні	11,5	13,3	10,5	14,8	10,1	15,9	11,5
однозначно ні	3,0	4,5	3,3	3,0	3,0	2,3	3,0

	Усього	Чоловік	Жінка
однозначно так	22,4	17,8*	27,3**
скоріше так	37,3	36,5	38,2
важко відповісти	25,8	28,3	23,0
скоріше ні	11,5	13,1	9,8
однозначно ні	3,0	4,2	1,6

Людина сама є творцем власної долі

	Усього	Київ	Схід	Центр	Захід	Південь	Північ
однозначно так	34,5	33,2	31,5	36,1	37,6	41,7	25,9
скоріше так	38,4	33,2	39,7	32,8	37,8	35,6	54,0**
важко відповісти	19,4	22,6	20,6	23,8	17,3	17,1	14,4
скоріше ні	5,1	7,0	5,0	6,0	4,2	3,3	5,8
однозначно ні	2,6	4,0	3,3	1,3	3,1	2,3	0,0

	Вік			Величина населеного пункту за кількістю населення		
	18-29	30-40	41-55	Понад 500 000	50 000 – 500 000	Менше ніж 50 000
однозначно так	42,4**	36,0	28,2*	34,0	31,6	38,2
скоріше так	34,7	37,0	42,0	33,9	39,7	41,6
важко відповісти	16,2	20,2	20,6	22,8	20,4	14,7
скоріше ні	4,3	4,9	5,9	5,3	5,3	4,7
однозначно ні	2,4	1,9	3,3	4,0	3,0	0,7*

	Чи є статус ВПО		
	Так, з 2014 року	Ні	Так, після лютого 2022 року
однозначно так	21,0	34,3	37,9
скоріше так	30,2	39,7	31,5
важко відповісти	14,9	18,8	23,5
скоріше ні	18,3	4,7	5,9
однозначно ні	15,6**	2,5	1,2

Довідкове видання

Світлана Леонідівна Чуніхіна
Інна Анатоліївна Імшенецька
Любов Олександрівна Базь

ОЦІНКА МІСЬКИМ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ ПОТОЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ І ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Інформаційний бюлетень (липень 2024 р.)

Упорядник – Л. П. Черниш
Літературне редагування – Т. А. Кузьменко

Адреса Інституту: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15

Е-mail: info@ispp.org.ua

Сайт: <https://ispp.org.ua>

Підписано до друку 29.11.2024 р.
Гарнітура Times New Roman, Авт. арк. 1,0.
Електронне видання

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000 р.
25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29.
Тел./факс (0522) 22-79-30, 32-17-05
Е-mail: marketing@imex.net
